

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η ΑΦΥΠΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

**1. Ευνοϊκές συγκυρίες για τον
Ελληνισμό κατά τον 18^ο αιώνα**

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό-λάθος»

Αν θεωρείτε σωστές τις προτάσεις που ακολουθούν, να σημειώσετε Χ στη στήλη «σωστό»· αν τις θεωρείτε λανθασμένες, να σημειώσετε Χ στη στήλη «λάθος». Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

Σωστό Λάθος

Κατά τον 18^ο αιώνα:

α) Οι Έλληνες επωφελούνται από την κάμψη της δύναμης των Οθωμανών και βελτιώνουν σημαντικά τη θέση τους.	☐	☐
β) Το ιταλικό εμπόριο γνωρίζει μεγάλη ανάπτυξη, ιδίως μετά το 1797.	☐	☐
γ) Διαμορφώνεται ελληνική αστική τάξη που βοηθά στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης.	☐	☐
δ) Το 1774 τερματίζεται ο ρωσοτουρκικός πόλεμος με τη συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή.	☐	☐
ε) Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δημιουργεί ισχυρό εμπορικό στόλο.	☐	☐
στ) Η Ρωσία, επί Αικατερίνης Β', προστατεύει τους ορθόδοξους πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.	☐	☐
ζ) Επί Αικατερίνης Β' οι Έλληνες ναυτικοί ταξιδεύουν με γαλλική σημαία.	☐	☐
η) Η πνευματική αναγέννηση του Ελληνισμού στερείται υλικού υποβάθρου.	☐	☐

- θ) Η συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή υπήρξε ο αποφασιστικότερος παράγων για την ανάπτυξη της ελληνικής ναυσιπλοΐας.
- .....
- ι) Το ευρωπαϊκό εμπόριο ελέγχεται από τους Αγγλογάλλους.
- .....
- ια) Η εμπορική ναυτιλία των Ελλήνων προετοίμαζε τον πολεμικό τους στόλο.
- .....
- ιβ) Οι Φαναριώτες κατείχαν θέσεις εξουσίας στην Οθωμανική Διοίκηση.
- .....
- ιγ) Παρατηρείται σημαντική αύξηση του ελληνικού πληθυσμού.
- .....
- ιδ) Ακμάζει η κοινοτική αυτοδιοίκηση των Ελλήνων.
- .....

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

- 1. «Από τα μέσα του 18^{ου} αιώνας πραγματοποιήθηκε ραγδαία οικονομική άνοδος των Ελλήνων, οι οποίοι κατόρθωσαν να εκμεταλλευθούν τις ευνοϊκές συνθήκες, τις απότοκες των διεθνών γεγονότων, ιδιαίτερα μετά το 1774, και να σημειώσουν μεγάλες επιτυχίες προπαντός στο εμπόριο και τη ναυτιλία» (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ', σ. 5).**

  - Να αναφέρετε αυτά τα διεθνή γεγονότα και να κρίνετε ποιο υπήρξε καθοριστικότερο για την ανάπτυξη της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας.
- 2. «Στο Οθωμανικό κράτος εντείνονται κατά το 18^ο αιώνα τα φαινόμενα εσωτερικής παρακμής στην κεντρική εξουσία και στην επαρχιακή διοίκηση».**

  - Να τεκμηριώσετε αυτή την εκτίμηση, αναφέροντας δύο χαρακτηριστικά γεγονότα.
- 3. Διοικητική ανεπάρκεια του Οθωμανικού κράτους**

↓

Εθνική αφύπνιση των Ελλήνων

  - Να αναλύσετε τη σχέση που υπάρχει μεταξύ των δύο ιστορικών φαινομένων.

2. Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο πλαίσιο.

1. Σημείο σύγκλισης ολόκληρου του ελληνικού πνευματικού κόσμου, κατά τον 18^ο αιώνα, ήταν η αντίληψη ότι:
  - α) η ανάπτυξη της παιδείας οδηγεί στην κατάκτηση της ελευθερίας
  - β) η καλλιέργεια της γλώσσας του λαού συντελεί στο φωτισμό του Γένους
  - γ) η ορθόδοξη παράδοση αποτελεί τον θεμέλιο λίθο της αναγέννησης του Ελληνισμού
  - δ) ο Γαλλικός Διαφωτισμός προσφέρει τα ιδεολογικά όπλα για την κατάκτηση της ελευθερίας
  - ε) είναι απαραίτητη η εισαγωγή των θετικών επιστημών στη νεοελληνική παιδεία

2. Οι ιδεολογικές συγκρούσεις μεταξύ των εκπροσώπων του Νεοελληνικού Διαφωτισμού εστιάζονται κυρίως:
  - α) στην αντιμετώπιση της χριστιανικής παράδοσης
  - β) στο γλωσσικό ζήτημα
  - γ) στην οργάνωση της παιδείας
  - δ) στο χρόνο και στον τόπο απελευθέρωσης
  - ε) στην πολιτική μορφή του μελλοντικού κράτους

3. Ο Κοραΐς πρότεινε ως πολιτισμική πρακτική τη «μετακένωση», δηλαδή:
  - α) τη μεταλαμπάδευση των αρχαιοελληνικών πολιτισμικών κατακτήσεων στον Νέο Ελληνισμό
  - β) τη μετάδοση των ευρωπαϊκών πνευματικών επιτευγμάτων στην Ελλάδα
  - γ) την προβολή της ανθρωπιστικής παιδείας στους Δυτικοευρωπαίους από τους Έλληνες της διασποράς
  - δ) τη μετάφραση συγγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού για τον φωτισμό του Γένους
  - ε) την προσαρμογή των ευρωπαϊκών ιδεών στην ελληνική πραγματικότητα

4. Όταν μιλούμε για **αφύπνιση της ελληνικής εθνικής συνείδησης**, εννοούμε ότι οι Έλληνες, κατά τον 18^ο αιώνα, συνειδητοποιούν:
- α) τη διοικητική τους ανωτερότητα έναντι των Οθωμανών
  - β) την ανάγκη για πνευματική αναγέννηση
  - γ) τις θρησκευτικές διαφορές τους από τους Οθωμανούς
  - δ) τα ιστορικά δικαιώματά τους στην παλιά Βυζαντινή Αυτοκρατορία
  - ε) την πολιτισμική τους ιδιαιτερότητα και την ανάγκη για ανάλογη πολιτική οργάνωσή τους

Ερώτηση πολλαπλής επιλογής και σύντομης απάντησης

Κορυφαία μορφή και κεντρικό πρόσωπο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού υπήρξε:

- α) ο Κοσμάς ο Αιτωλός
- β) ο Ευγένιος Βούλγαρις
- γ) ο Ιώσηπος Μοισιόδακας
- δ) ο Ρήγας Βελεστινλής
- ε) ο Αδαμάντιος Κοραής

– *Να αιτιολογήσετε σύντομα την επιλογή σας:* .....

.....

.....

.....

.....

.....

Ερώτηση αντιστοίχισης

Να γράψετε, στο κενό αριστερά, το γράμμα του δεδομένου της Β' στήλης, που αντιστοιχεί στο δεδομένο της Α' στήλης.

στήλη Α'	στήλη Β'
___ Κοσμάς ο Αιτωλός	α. Από το ανανεωμένο θρησκευτικό κήρυγμα πέρασε γρήγορα στον κόσμο της συντήρησης.
___ Ευγένιος Βούλγαρις	β. «Όποιος ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά».
___ Νικηφόρος Θεοτόκης	γ. Όλος ο Διαφωτισμός κλείνεται μέσα στη διδασκαλία του.
___ Ιώσηπος Μοισιόδακας	δ. Πρώτος αυτός έκανε γνωστό το όνομα του Βολταίρου στην Ελλάδα.
___ Δημήτριος Καταρτζής	ε. «Έως τριάκοντα επαρχίας περιήλθον, δέκα σχολεία ελληνικά εποίησα, διακόσια δια κοινά γράμματα».
___ Ρήγας Βελεστινλής	στ. «Ελληνική Νομαρχία», το βιβλίο που εξέφραζε τις πιο προχωρημένες κοινωνικές ιδέες του Ελληνισμού.
___ Δανιήλ Φιλιππίδης - ___ Γρηγόριος Κωνσταντάς	ζ. «Σχέδιο για τη ρωμαίικια γλώσσα».
___ Ανώνυμος ο Έλληνας	η. «Νεωτερική Γεωγραφία», ένα από τα πιο σπουδαία βιβλία του Ελληνικού Διαφωτισμού.
___ Αδαμάντιος Κοραΐς	θ. Υπερασπιστής της λαϊκής γλώσσας και της νεότερης φιλοσοφίας, εξόργισε τους αρχαϊστές.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Τι ονομάζεται Νεοελληνικός Διαφωτισμός;
2. Η επίσημη Εκκλησία σε όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας στήριξε τον Ελληνισμό και τον καθοδήγησε με πνεύμα φιλελεύθερο, ανθρωπιστικό και συχνά επαναστατικό. Απέναντι όμως στο ανακαινιστικό κίνημα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού ήταν επιφυλακτική έως εχθρική.
  - Να ερμηνεύσετε τη στάση της αυτή, λαμβάνοντας υπόψη και τα στοιχεία που παρέχει το ακόλουθο κείμενο:

Η στάση της Εκκλησίας

Η επίσημη στάση της εκκλησίας απέναντι στις νέες αντιλήψεις διαφωτίζεται από πατριαρχικές εγκυκλίους, προ πάντων από κείνες που εξέδωσε ο πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄.

Τα δύο μεγάλα πολιτικά γεγονότα του τέλους του 18^{ου} και των αρχών του 19^{ου} αιώνα παρέχουν στον πατριάρχη την ευκαιρία να διατρανεύσει την αντίθεσή του προς τη Γαλλική Επανάσταση και τις αρχές της. Έτσι, με την κατάληψη των Ιονίων και την εκστρατεία στην Αίγυπτο (1797-98) ο Γρηγόριος ο Ε΄ γράφει προς τους κατοίκους των νησιών:

«ο πονηρός και αρχέκακος όφης ... τελευταίον εις τούτους τους εσχάτους αιώνας, επινοήσας το γένος των Γάλλων δεκτικώτερον της πονηρίας, έχυσε δαυιλώς εις τας ψυχάς των το φάρμακον της αποστασίας προς τον Θεόν· και, αφού τους έφερεν εις μίαν αλληλομαχίαν και εις ελεεινήν βασιλοκτονίαν, τότε αμέσως τους έρριπεν εις παντελή αθεΐαν και ασέβειαν». Επειδή δε οι Γάλλοι επεχείρησαν την «ληστρικήν έφοδον εις Αίγυπτον», η κραταιά βασιλεία «δικαίως εκήρυξε πόλεμον δια ξηράς και θαλάσσης κατ' αυτών, δια να εκδικηθή, τη θεία συνάρσει, αυτούς τους ολετήρας της ανθρωπότητας, τους αντάρτας του Θεού και τους λυμεώνας της κοινής ευταξίας και ειρήνης». Εν άλλη εγκυκλίω της 23 Σεπτεμβρίου 1798 καταγγέλει «την φθοροποιόν λύμην, την προερχομένην εκ των Γαλλιών». Κατά το αυτό έτος ο πατριάρχης κηρύσσει εις διωγμόν την «Νέαν πολιτικήν διοίκησιν» του Ρήγα ως έργον πλήρες «σαθρότητος εκ των θολερών αυτού εννοιών, τοις δόγμασι της ορθοδόξου ημών πίστεως εναντιούμενον». Η ίδρυσις του νέου πατριαρχικού τυπογραφείου (1798) κατέστη απαραίτητος δια να ελέγχωνται τα δημοσιεύματα, «ίνα μη εκ των δολίως εν αυτοίς γραφομένων προξενήται λύμη και κοινή βλάβη...»

Δ. Ζακυθηνού, *Η Τουρκοκρατία* (1957), σ. 82.

Ερώτηση συμπλήρωσης κενού και σύντομης απάντησης

Να τοποθετήσετε στις παρακάτω στήλες τα στοιχεία που συνιστούν μεταβολή στην παιδεία του Ελληνισμού κατά το β΄ μισό του 18^{ου} αιώνα, και να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

ίδρυση σχολείων, εισαγωγή «θετικών μαθημάτων» (φυσική, χημεία, μαθηματικά), εκδόσεις βιβλίων, αύξηση των Ελλήνων φοιτητών στην Ευρώπη, εκδόσεις εφημερίδων, εισαγωγή του ορθολογισμού, έκδοση περιοδικών, ίδρυση τυπογραφείων, μεταφράσεις ξένων βιβλίων, στροφή στην αρχαιοελληνική κληρονομιά, αύξηση των μαθητών

Ποσοτικά Στοιχεία	Ποιοτικά Στοιχεία

- Με ποιο κριτήριο διακρίνατε τα ποιοτικά από τα ποσοτικά στοιχεία;

.....
.....

- Ευσταθεί η άποψη ότι «το ποσοτικό στοιχείο δεν είναι ποτέ μόνο ποσοτικό· είναι πάντοτε και ποιοτικό»; (Να υποστηρίξετε τη γνώμη σας, αναφερόμενοι σε ένα από τα παραπάνω στοιχεία).

.....
.....
.....
.....
.....

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ

Αφού αναφερθείτε: α) στα βασικά στοιχεία του έργου και της δράσης του
β) στους στόχους του και
γ) στο πολιτικό του όραμα,

να εκτιμήσετε τη συμβολή του στην αφύπνιση της ελληνικής εθνικής συνείδησης.

2. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

Ο Αδαμάντιος Κοραής χαρακτηρίζεται ως ο **«έξοχος πνευματικός εκπρόσωπος του αναγεννημένου ελληνισμού»**, ο οποίος **«ηθέλησε να εξυπνήση την παράδοσιν εις το Γένος και να μεταβάλη τους κληρονόμους των μεσαιωνικών Ρωμιών εις συνειδότας Έλληνας, γνώστας του αρχαίου πολιτισμού και ευαγώγους δέκτας του ευρωπαϊκού πνεύματος»** (Β. Σφυρόερα, *Οι Έλληνες επί Τουρκοκρατίας*, Αθήναι, 1975, σ. 102).

- Να υποστηρίξετε ή να αντικρούσετε τις κρίσεις αυτές, στηριζόμενοι στις γνώσεις που έχετε για το έργο του, τα θέματα που τον απασχόλησαν και τις λύσεις που πρότεινε.

Ερώτηση σύντομης απάντησης και ανάπτυξης

Ένα από τα κύρια προβλήματα που απασχόλησαν τους Νεοέλληνες Διαφωτιστές ήταν το **«γλωσσικό ζήτημα»**, ποια δηλαδή μορφή της ελληνικής γλώσσας ήταν κατάλληλη για την ελληνική κοινωνία.

- Να αναφέρετε ποιες λύσεις προτάθηκαν για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος και από ποιους υποστηρίχθηκαν.

.....
.....
.....

- Να εξηγήσετε γιατί το «γλωσσικό ζήτημα» ήταν άμεσα συνδεδεμένο με το πρόβλημα της εθνικής ανεξαρτησίας.

Εργασίες για το σχολείο

1. Να παρατηρήσετε τον πίνακα στη σ. 58 του βιβλίου σας.
Ποιες μεταβολές διαπιστώνετε στην εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων κατά τον 18^ο αιώνα και πώς μπορείτε να τις εξηγήσετε;

2. Στη σ. 57 του βιβλίου σας παρατίθενται τρεις ιστορικές πηγές που μαρτυρούν διαφορετικές στάσεις προς την κλασική αρχαιότητα. Να τις διαβάσετε προσεκτικά και να εκφράσετε τις σκέψεις σας σχετικά με τα εξής ερωτήματα:
  - α) Πώς αντιμετωπίζει την κλασική παράδοση ο Ιώσηπος Μοισιόδακας; Γιατί το κείμενό του αυτό θεωρείται «μοναδικός αντι-ορισμός του Ελληνικού Διαφωτισμού»;
  - β) Εκδηλώσεις, όπως η μετονομασία των μαθητών από τον δάσκαλο Δ. Πύρρο, πώς μπορούν να ερμηνευθούν; (συνιστούν στείρα προγονο-πληξία ή σημάδια εθνικής αυτογνωσίας και αυτοπεποίθησης;)
  - γ) Η αντίδραση της επίσημης Εκκλησίας απέναντι σ' αυτές τις εκδηλώσεις πού οφείλεται;
  - δ) Υπάρχουν σημεία σύγκλισης των απόψεων που διατυπώνονται στα τρία κείμενα ή αυτές είναι εντελώς αντιτιθέμενες;

3. Να διαβάσετε το απόσπασμα της «επιστολής προς τους προεστώτας της Ελλάδος από 10.1.1822» του Α. Κοραή, στις σελίδες 61-62 του σχολικού σας βιβλίου, και να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:
  - α) Ποια είναι, κατά τον Κοραή, η πηγή της τυραννίας και ποιες οι συνέπειές της;
  - β) Ποιο πολιτικό σύστημα προκρίνει και ποια τα χαρακτηριστικά του;
  - γ) Λαμβάνοντας υπόψη τον χρόνο που έγραψε την επιστολή, τι νομίζετε ότι τον παρακίνησε και πού αποσκοπούσε;
  - δ) Πώς διαγράφεται το πολιτικό του πορτρέτο τις ώρες του αγώνα;

4.

Αλληγορική παράσταση σε παλιά λιθογραφία

«Στα πρώτα χρόνια έπειτα απ' την απελευθέρωση του τόπου απ' τον τουρκικό ζυγό στα καφενεία και στα σπίτια, στις πολιτείες και στα χωριά, έβλεπες κρεμασμένη αυτή τη λιθογραφία».

- Να αναγνωρίσετε τα εικονιζόμενα πρόσωπα και να συζητήσετε σχετικά με το συμβολικό περιεχόμενο της λιθογραφίας.

Εργασίες για το σπίτι

1.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Άρθρον 2. Αυτά τα Φυσικά Δίκαια είναι: πρώτον, το να είμεθα όλοι ίσοι και όχι ο ένας κατώτερος από τον άλλον· δεύτερον, να είμεθα ελεύθεροι και όχι ο ένας σκλάβος του άλλου· τρίτον, να είμεθα σίγουροι εις την ζωήν μας και κανένας να μην ημπορή να μας την πάρει αδικώς και κατά την φαντασίαν· και τέταρτον, τα κτήματα όπου έχομεν κανένας να μην ημπορή να μας εγγίξη, αλλ' είναι ιδικά μας και των κληρονόμων μας.

Άρθρον 18. Κάθε άνθρωπος ημπορεί να δουλεύση έναν άλλον ως υπηρέτης, προσφέροντας τον καιρό του εις χρήσιν εκείνου· δεν ημπορεί όμως να πωλήση τον εαυτόν του, μήτε άλλος να τον πωλήση, επειδή και το υποκείμενό του δεν είναι εις μόνην την εξουσίαν του εαυτού του, αλλά και της Πατρίδος. Ο Νόμος δεν γνωρίζει καμμίαν υποδούλωσιν μήτες σκλαβίαν και εις τους ίδιους δούλους...

Άρθρον 22. Όλοι, χωρίς εξαιρέσιν, έχουν χρέος να ηξεύρουν γράμματα. Η πατρίς έχει να καταστήση σχολεία εις όλα τα χωρία διά τα αρσενικά και τα θηλυκά παιδιά. Εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή, με την οποίαν λάμπουν τα ελεύθερα έθνη. Να εξηγούνται οι παλαιοί ιστορικοί συγγραφείς· εις δέ τας μεγάλας πόλεις να παραδίδεται η γαλλική και ιταλική γλώσσα· η δέ ελληνική να είναι απαραίτητος.

Άρθρον 25. ... Ήγουν ο λαός μόνον ημπορεί να προστάξη και όχι ένα μέρος ανθρώπων ή μία πόλις· και ημπορεί να προστάξη δι' όλα, χωρίς κανένα εμπόδιον.

Άρθρον 33. Το να αντιστέκεται ο κάθε πολίτης, όταν τον καταθλίβουν και τον αδικούν, είναι αποτέλεσμα των άνω ρηθέντων Δικαίων του...

Άρθρον 35. Όταν η Διοίκησις βιάζη, αθετή, καταφρονή τα δίκαια του λαού, και δεν εισακούη τα παράπονά του, το να κάμη τότε ο λαός ή κάθε μέρος του λαού επανάστασιν, να αρπάξει τα άρματα και να τιμωρήση τους τυράννους του, είναι το πλέον ιερόν από όλα τα δικάιά του και το πλέον απαραίτητον από όλα τα χρέη του.

*Ρήγα Βελεστινλή: «Νέα Πολιτική Διοίκησις των κατοίκων της Ρούμελης, της Μικράς Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας».
(Σύνταγμα).*

Να μελετήσετε τα παραπάνω αποσπάσματα από το **Σύνταγμα** του **Ρήγα** καθώς και αυτά που υπάρχουν στη σ. 60 του σχολικού σας βιβλίου, σε συνδυασμό με το Α' κεφάλαιο: «Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΣΤΟ 18^ο ΑΙΩΝΑ - Ο ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ».

Με βάση τη μελέτη σας:

- α) Να επισημάνετε τις θεμελιώδεις παραδοχές του Ρήγα για τα δικαιώματα του ανθρώπου.
- β) Να συσχετίσετε αυτές τις παραδοχές με τις διεκδικήσεις των Γάλλων Διαφωτιστών, κάνοντας συγκεκριμένες αναφορές σε πρόσωπα, ιδέες και έργα.
- γ) Να κρίνετε την επίδραση που άσκησε ο Γαλλικός Διαφωτισμός στη διαμόρφωση των ιδεολογικών πεποιθήσεων του Ρήγα.

(Οι απαντήσεις σας να είναι περιεκτικές και σύντομες).

Σημείωση: Το θέμα αυτό θα μπορούσε να δοθεί και ως Συνθετική Δημιουργική Εργασία με ανάλογη διεύρυνση των ζητούμενων (π.χ. σύγκριση με τη «*Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη*» της Γαλλικής Επανάστασης).

2. «ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ Ο ΚΑΤΕΞΟΧΗΝ ΦΟΡΕΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ».
«Με την πολύπλευρη προσωπικότητά του, με τις διαδοχικές επιδόσεις του μέσα στον ξαναγεννημένο Ελληνισμό, με την έντονη δυτικοφροσύνη του, με την υπερήφανη συνείδηση της αρχαίας ελληνικής κληρονομίας, όλα αυτά διάχυτα σε μια μακρά ζωή η οποία έρχεται ουσιαστικά να επικαλύψει ακέρια την καμπύλη του Ελληνικού Διαφωτισμού, ο Κοραής είναι που πρέπει να θεωρείται ο πιο χαρακτηριστικός εκπρόσωπός του» (Κ. Δημαράς).

Να παρουσιάσετε:

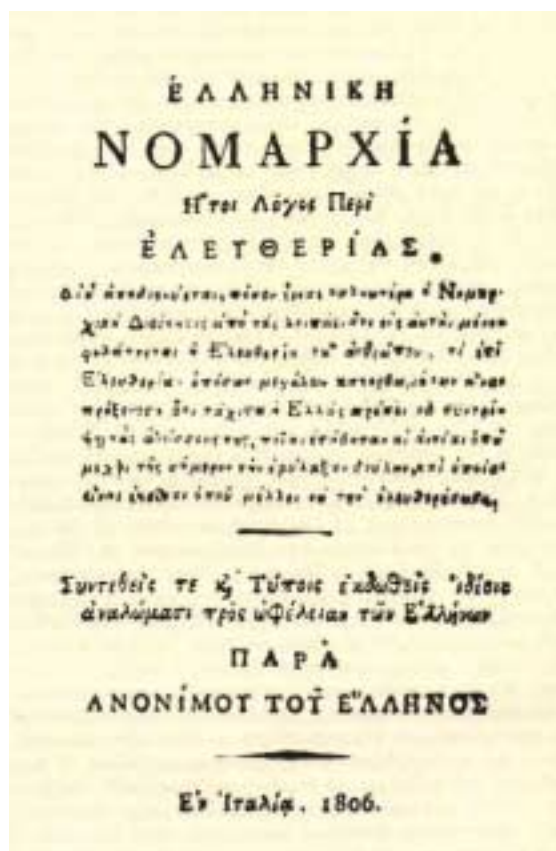
- τη ζωή και την προσωπικότητά του (σε αδρές γραμμές)
- τα ιδανικά του
- τα πολιτικά δημοσιεύματά του
- το εκδοτικό του έργο
- τις απόψεις του για το γλωσσικό ζήτημα

και να εξηγήσετε γιατί θεωρείται το κύριο πρόσωπο του Ελληνικού Διαφωτισμού.

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ΄, σσ. 356-359

3.

- Να μελετήσετε: α) τα αποσπάσματα από την «**Ελληνική Νομαρχία**» στις σελίδες 59 και 60-61 του σχολικού σας βιβλίου
β) τα κεφάλαια που αναφέρονται στην «**Ελληνική Νομαρχία**» από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ΄, σ. 337 και 439-440.

- Με βάση τα στοιχεία αυτά: 1. να καταγράψετε τις ιδέες και τις πολιτικές θέσεις του Ανωνύμου συγγραφέα της
2. να κρίνετε την εγκυρότητα της εκτίμησης ότι **«το κείμενον της 'Ελληνικής Νομαρχίας' αποτελεί ιστορικόν μνημείον και κήρυγμα αισιοδοξίας διὰ την τύχην του Ελληνισμού»** (Β. Σφυρόερα, *Οι Έλληνες επί Τουρκοκρατίας*, Αθήναι, 1975, σ. 104)

3. Η Νεοελληνική Κοινωνία στις αρχές του 19^{ου} αιώνα

Ερώτηση ανάπτυξης

Η προοπτική της εθνικής απελευθέρωσης συγκινούσε όλους σχεδόν τους Έλληνες, δεν είχαν όμως όλοι τις ίδιες προσδοκίες από μια εθνικο-απελευθερωτική επανάσταση.

- Να αναφερθείτε στις βασικές αντιλήψεις που διαμορφώθηκαν στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας για την επανάσταση και να τις ερμηνεύσετε, λαμβάνοντας υπόψη ποιες κοινωνικές ομάδες ήταν φορείς αυτών των αντιλήψεων και ποια η οικονομική και κοινωνική τους θέση.

Ερώτηση σύντομης απάντησης

Με τη βοήθεια του χάρτη να προσδιορίσετε τα γεωγραφικά όρια της νεοελληνικής κοινωνίας στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, αναφέροντας τις περιοχές όπου ζούσε ο Ελληνισμός, παροικιακός και τουρκοκρατούμενος.

Ερώτηση ιεράρχησης και συμπλήρωσης

Οι κοινωνικές ομάδες στη νεοελληνική κοινωνία, κατά τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ήταν (με αλφαβητική σειρά):

**Αγρότες, Βιοτέχνες, Έμποροι, Εμποροϋπάλληλοι,
Κλήρος: Ανώτερος - Κατώτερος - Πατριάρχης,
Μικρέμποροι, Ναύτες, Πλοιοκτήτες,
Προεστοί (ή Δημογέροντες ή Κοτσαμπάσηδες),
Φαναριώτες, Χρηματομεσίτες**

- α) Με κριτήρια: i) την κοινωνική επιρροή,
ii) τη συμμετοχή στη διοίκηση και
iii) την οικονομική δύναμη

να τις ιεραρχήσετε από την ισχυρότερη προς τη λιγότερο ισχυρή και να τις κατατάξετε στη σειρά που ακολουθεί. (Σε κάθε βαθμίδα αυτής της σειράς μπορεί να ανήκουν περισσότερες από μία κοινωνικές ομάδες).

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....

- β) Με βάση την ταξινόμηση που κάνατε και λαμβάνοντας υπόψη ότι «στις παραμονές του 1821 είχαν διαμορφωθεί, από οικονομικοκοινωνική και ιδεολογική άποψη, τρεις σαφείς κοινωνικοί σχηματισμοί στην ελληνική κοινωνία: Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ, Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΑΞΗ και Ο ΛΑΟΣ», να συμπληρώσετε τα κενά με τις αντίστοιχες κοινωνικές ομάδες. (Δεν είναι υποχρεωτικό μια κοινωνική ομάδα να μετέχει σε μία μόνο κοινωνική τάξη).

Σημείωση: Η ερώτηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ολιγόλεπτο τεστ στο μάθημα της ημέρας, με στόχο να αξιολογηθεί σε ποιο βαθμό οι μαθητές όχι μόνο γνωρίζουν και κατανοούν την κοινωνική διαστρωμάτωση της νεοελληνικής κοινωνίας λίγο πριν από την επανάσταση, αλλά και σε ποιο βαθμό είναι ικανοί να συσχετίσουν τις γνώσεις τους, να κάνουν νέες διακρίσεις και να οδηγηθούν σε γενικεύσεις.

Προτεινόμενος χρόνος: 10'-15'.

Μονάδες: 20, κατανεμημένες εξίσου στα δύο σκέλη της ερώτησης.

Ερώτηση πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

Ποια από τις παρακάτω φράσεις αναπαράγεται πλήρως στους Φαναριώτες;

- α) Ηγεμόνες των παραδουνάβιων ηγεμονιών της Βλαχίας και της Μολδαβίας.
- β) Φωτισμένοι φορείς του ελληνικού πολιτισμού στις παραδουνάβιες ηγεμονίες.
- γ) Ικανοί διπλωμάτες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
- δ) Απόγονοι βυζαντινών αρχόντων, εγκατεστημένοι στο Φανάρι της Κων/πόλης.
- ε) Πλούσιοι Έλληνες, ανώτεροι αξιωματούχοι του Οθωμανικού κράτους.

Εργασία για το σχολείο

- Να διαβάσετε τις ιστορικές πηγές που αναφέρονται στους «*κοτζαμπάσηδες*», και τη «*μέση τάξη*» (σσ. 66-67 του βιβλίου σας) και να συζητήσετε σχετικά με τους παράγοντες που διαμόρφωσαν τη στάση των διάφορων κοινωνικών ομάδων απέναντι στην επερχόμενη επανάσταση.

Θέμα Συνθετικής Δημιουργικής Εργασίας

«ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ - ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ: επιδράσεις - ομοιότητες - διαφορές»

Βάση της εργασίας μπορεί να σταθεί το σχολικό βιβλίο. Χρήσιμο όμως είναι να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με τα ίδια τα κείμενα, Ευρωπαίων και Ελλήνων Διαφωτιστών. Για το σκοπό αυτό προσφέρονται τα σχολικά βιβλία:

- «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», Γ΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου
- «Θέματα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας από τις Πηγές», Γ΄ Λυκείου

Η βιβλιογραφία, που μπορεί να υποδείξει ο διδάσκων ή η διδάσκουσα, με κριτήριο πάντα να περιέχει βασικά βιβλία, προσιτά στο μαθητή, μπορεί να είναι (κατ' επιλογήν):

Κ. Θ. Δημαρά, *Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, εκδ. Ερμής, Αθήνα, ⁶1993.

Γ. Διζικιρίκη, *Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και το Ευρωπαϊκό Πνεύμα (1750-1821)*, εκδ. Φιλιππότης, Αθήνα, 1984.

W. Durant, *Παγκόσμιος Ιστορία του Πολιτισμού*, τ. Θ - Ι₁, (τα κεφάλαια τα σχετικά με τους μεγάλους εκπροσώπους του Διαφωτισμού), μτφρ. Ν. Παπαρρόδου, εκδ. Αφοί Συρόπουλοι, Αθήνα, 1970.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, (τ. ΙΑ΄, σσ. 328-359), Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα, 1975.

Σημείωση: Το θέμα προσφέρεται για ομαδική εργασία.

4. Η Φιλική Εταιρεία (1 8 1 4 - 1 8 2 1)

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Στη σελίδα 70 του σχολικού σας εγχειριδίου παρατίθενται τα πορτρέτα των ιδρυτών της Φιλικής Εταιρείας με την ακόλουθη υποσημείωση: **«Οι 'αποτυχημένοι έμποροι' της διασποράς που συνέλαβαν το μήνυμα της εποχής και οργάνωσαν τη Φιλική Εταιρεία»** (Βλ. και *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ', σ. 425).
  - α) Να αιτιολογήσετε τη χρησιμοποίηση της φράσης «αποτυχημένοι έμποροι» και να τη συσχετίσετε με τη γενικότερη κοινωνική σύνθεση της Φιλικής Εταιρείας.
  - β) Να αναλύσετε το νόημα της φράσης «μήνυμα της εποχής» αναφερόμενοι στο γενικότερο πολιτικό και ιδεολογικό κλίμα που επικρατούσε στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο κατά τους χρόνους της ίδρυσης και εξάπλωσης της Φιλικής Εταιρείας.
2. Να αναζητήσετε και να αναλύσετε την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στο πνευματικό κίνημα του Διαφωτισμού και στη δημιουργία γενικότερου επαναστατικού κλίματος στην Ελλάδα.
3.
  - α) Να παρουσιάσετε την οικονομική και πνευματική κατάσταση των Ελλήνων, τόσο των υποδούλων στους Τούρκους, όσο και των εγκατεστημένων στις παροικίες του εξωτερικού, κατά το τέλος του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα.
  - β) Να παρουσιάσετε την πολιτικοοικονομική κατάσταση του Οθωμανικού κράτους κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.
  - γ) Να συσχετίσετε τα παραπάνω (α) και (β) με τη δημιουργία επαναστατικού κλίματος στην Ελλάδα.
4.
  - α) Να παρουσιάσετε το επαναστατικό όραμα του Ρήγα Φεραίου.
  - β) Να συσχετίσετε τους οραματισμούς του Ρήγα Φεραίου με τους οραματισμούς που είχαν και τους στόχους που έβαλαν οι ηγέτες της Φιλικής Εταιρείας.
  - γ) Να εξηγήσετε γιατί δεν ευοδώθηκαν τα σχέδια των Φιλικών και γιατί δεν πραγματοποιήθηκαν οι στόχοι τους.

5. α) Για ποιους λόγους και τι προσδοκώντας να επιτύχουν οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας στράφηκαν στον Ιωάννη Καποδίστρια πρώτα και στον Αλέξανδρο Υψηλάντη έπειτα προσφέροντάς τους την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας;
- β) Να ερμηνεύσετε την απάντηση που έδωσε ο καθένας λαμβάνοντας υπόψη σας: i) τη θέση που κατείχαν, ii) τις ιδιαίτερες πολιτικές συνθήκες της χώρας που υπηρετούσαν, iii) τις γνώσεις που διέθεταν για τις πολιτικές συγκυρίες της εποχής.
6. α) Να εξηγήσετε για ποιους λόγους προτιμήθηκαν οι ηγεμονίες από τον Α. Υψηλάντη και τους ηγέτες των Φιλικών ως τόπος έναρξης της επανάστασης.
- β) Να αναλύσετε τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της έναρξης του Αγώνα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες.
7. α) Για ποιους λόγους και με ποιες συνέπειες απέτυχε το επαναστατικό κίνημα των Φιλικών;
- β) Να αιτιολογήσετε τις συνέπειες, θετικές και αρνητικές, της αποτυχίας της επανάστασης στον ευρύτερο ελληνικό χώρο.
8. Υποστηρίζεται ότι η στάση του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄ απέναντι στον Α. Υψηλάντη και απέναντι στο επαναστατικό κίνημα στις Ηγεμονίες συνιστούσε «υποχωρητικό ελιγμό». Λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω ισχυρισμό να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:
- α) Ποια ήταν η στάση που τήρησε ο Πατριάρχης απέναντι στο κίνημα και ποιες οι ενέργειες στις οποίες προέβη εναντίον του Α. Υψηλάντη;
- β) Πώς ερμηνεύεται η στάση του αυτή; (βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΒ΄, σ. 32-33).

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. α) Τι ήταν η «Φιλική Εταιρεία»;
- β) Να αναφέρετε το χρόνο και τον τόπο ίδρυσης της Φιλικής Εταιρείας, καθώς και τα ονόματα των ιδρυτών της.
- γ) Να εξηγήσετε κατά πόσον η επαγγελματική τους ασχολία βοήθησε στην πατριωτική συνωμοτική τους δράση.

2. α) Να αναφέρετε τα αποτελέσματα που είχε για τους Έλληνες και την επιχειρηματική τους δραστηριότητα η ήττα του Ναπολέοντα στα 1815.
β) Να συσχετίσετε τα αποτελέσματα αυτά με τη δημιουργία επαναστατικής διάθεσης στους Έλληνες.
γ) Να αιτιολογήσετε τις απαντήσεις σας.
3. Να παρουσιάσετε αδρομερώς:
α) τους σκοπούς που υπηρετούσε η Φιλική Εταιρεία,
β) τα μέσα που χρησιμοποίησε και τις μεθόδους δράσης που υιοθέτησε.
4. Γιατί η Φιλική Εταιρεία δημιούργησε **συνωμοτικό μηχανισμό** και καθιέρωσε **μυσταγωγική διαδικασία** για τη μύηση των μελών της;
5. Να αναφέρετε από ποια στρώματα της ελληνικής κοινωνίας η Φιλική Εταιρεία στρατολόγησε τα περισσότερα μέλη της και γιατί.
6. α) Να αναφέρετε ποιες ομάδες της ελληνικής κοινωνίας στάθηκαν δύσπιστες απέναντι στη Φιλική Εταιρεία και μνηθήκαν δυσκολότερα.
β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
7. α) Τι υπονοούσαν οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας με τον όρο «**Αόρατη Αρχή**»;
β) Ποιες ανάγκες υπαγόρευαν τη χρησιμοποίηση του όρου αυτού;
8. Να αναφέρετε τα ιδεολογικά ρεύματα που αναπτύχθηκαν στους κόλπους της Φιλικής Εταιρείας και να εντοπίσετε τις κοινωνικές δυνάμεις που εκπροσωπούσαν.
9. α) Πότε έγινε και ποιο ήταν το θέμα της σύσκεψης στο Ισμαήλι της Βεσσαραβίας;
β) Ποιες αποφάσεις ελήφθησαν στη σύσκεψη αυτή;
10. α) Να αναφέρετε τα γεγονότα και τα πρόσωπα που υπονόμισαν το επαναστατικό κίνημα των Φιλικών στη Μολδοβλαχία.
β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. α) Να αναφέρετε ποιοι έλαβαν μέρος στη σύσκεψη της Βοστίσας, πότε και ποιο το θέμα που συζητήθηκε.
β) Να εξηγήσετε τη στάση αυτών που συμμετείχαν στη σύσκεψη καθώς και τα αποτελέσματα της.

2. Να διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα από την προκήρυξη του Α. Υψηλάντη «**Μάχου υπέρ πίστεως και Πατρίδος!**»:

«Οι φωτισμένοι λαοί της Ευρώπης ενασχολούνται εις την αποκατάστασιν της ίδιας ευδαιμονίας και πλήρεις ευγνωμοσύνης δια τας προς αυτούς των προπατόρων ευεργεσίας επιθυμούσι την ελευθερίαν της Ελλάδος. Ημείς φαινόμενοι άξιοι της προπατορικής αρετής και του παρόντος αιώνος, είμεθα ευέλπιδες να επιτύχωμεν την υπεράσπισιν των δικαίων αυτών και βοήθειαν. Πολλοί εκ τούτων φιλελεύθεροι θέλουσιν έλθει δια να συναγωνισθώσι με ημάς. Κινηθήτε, ω φίλοι, και θέλετε ιδει μίαν κραταιάν δύναμιν να υπερασπισθή τα δίκαιά μας! Θέλετε ιδεί εξ αυτών των εχθρών μας πολλούς, οίτινες παρακινούμενοι από την δικαίαν μας αιτίαν, να στρέψωσι τα νώτα προς τον εχθρόν και να ενωθώσι με ημάς· η πατρίς θέλει τους εγκολπωθή. Ποίος λοιπόν εμποδίζει τους ανδρικούς σας βραχίονας; ο άνανδρος εχθρός μας είναι ασθενής και αδύνατος· οι στρατηγοί μας έμπειροι και όλοι οι ομογενείς μας γέμουσιν ενθουσιασμού. Ενωθήτε λοιπόν, ω ανδρείοι και μεγαλόψυχοι Έλληνες! ασ σχηματισθώσι φάλαγγες εθνικαί· ασ εμφανισθώσι πατριωτικά λεγεώνες, και θέλετε ιδεί τους παλαιούς εκείνους κολοσσούς του δεσποτισμού να πέσωσιν εξ ιδίων απέναντι των θριαμβευτικών μας σημαιών.

και να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

- α) Πότε, πού και για ποιο λόγο εξέδωσε ο Α. Υψηλάντης την παραπάνω προκήρυξη;
  - β) Ποια σημεία της προκήρυξης ενόχλησαν τον τσάρο και γιατί;
  - γ) Τι προσδοκούσε να επιτύχει ο Α. Υψηλάντης δημοσιοποιώντας τα σημεία αυτά;
3. α) Να αναφέρετε ποια ήταν η αντίδραση του τσάρου Αλέξανδρου Α΄ στην επαναστατική προκήρυξη του Α. Υψηλάντη και με ποιες ενέργειες εκδηλώθηκε αυτή.
β) Να αναφέρετε τις συνέπειες που προκάλεσε η στάση του τσάρου απέναντι στο επαναστατικό κίνημα του Α. Υψηλάντη και των Φιλικών.
γ) Να αιτιολογήσετε τις απαντήσεις σας.

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα αρίθμησής της.

1. Ο κύριος στόχος της Φιλικής Εταιρείας κατά τον Φιλήμονα (σχετικό παράθεμα στην Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη, σ. 74) ήταν:
  - α) αποκλειστικά η οργάνωση της επανάστασης των υποδούλων Ελλήνων ενάντια στους Τούρκους
  - β) η σύνδεση με άλλες συνωμοτικές οργανώσεις, όπως των Καρμπονάρων, για απελευθέρωση από την κοινωνική καταπίεση
  - γ) η παμβαλκανική αφύπνιση και οργάνωση των υποδούλων λαών της Βαλκανικής χερσονήσου για αποτίναξη του τουρκικού ζυγού
  - δ) η εμβάπτιση των υποδούλων Ελλήνων στο πνεύμα του Διαφωτισμού.
2. Η καθοριστική μάχη που οδήγησε σε αποτυχία το κίνημα στη Μολδοβλαχία έγινε:
  - α) στο Ισμαήλι της Βεσσαραβίας
  - β) στη μονή του Σέκκου
  - γ) στο Σκουλένι
  - δ) στο Δραγατσάνι.
3. Ο Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκου υπήρξε:
  - α) ηγέτης των αγροτών της Βλαχίας που συντάχθηκε με τον Α. Υψηλάντη και αργότερα διαχώρισε τη θέση του.
  - β) πρεσβευτής των Ρώσων στην Κωνσταντινούπολη και μέγας διπλωμάτης που χειρίστηκε επιδέξια το θέμα των επαναστατημένων Ελλήνων
  - γ) πιστός μέχρι τέλους οπλαρχηγός του Α. Υψηλάντη που ανατινάχτηκε μαζί με το καμπαναριό στη μονή του Σέκκου για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων
  - δ) ισχυρός προεστός του Μωριά που στη σύσκεψη της Βοστίτσας υπεραμύνθηκε των δικαιωμάτων των προκρίτων στην εξουσία.
4. Ο Παναγιώτης Σέκερης υπήρξε:
  - α) υπαρχηγός στο στρατό του Α. Υψηλάντη που συνελήφθη από τους Τούρκους και θανατώθηκε με φρικώδη τρόπο
  - β) πλούσιος μεγαλέμπορος της Κωνσταντινούπολης ο οποίος στήριξε οικονομικά τη Φιλική Εταιρεία
  - γ) απόστολος της Φιλικής Εταιρείας στην Πελοπόννησο για τον ξεσηκωμό των προκρίτων και αρχιερέων
  - δ) σύντροφος του Λάμπρου Κατσώνη που έδρασε στα Ορλωφικά.

5. Η ελληνική επανάσταση εξερράγη πρόωρα στη Μολδοβλαχία επειδή:
- α) οι Τούρκοι πληροφορήθηκαν την ύπαρξη και τους σκοπούς της Φιλικής Εταιρείας
  - β) οι ηγέτες των Φιλικών παρασύρθηκαν από τον ακράτητο ενθουσιασμό του Α. Υψηλάντη
  - γ) ο Α. Υψηλάντης και ο Π. Σέκερης είχαν βάσιμους λόγους να πιστεύουν στην υποστήριξη και βοήθεια της Ρωσίας
  - δ) ο Α. Υψηλάντης φοβήθηκε δόλιες ενέργειες του καγκελάριου της Αυστροουγγαρίας Μέττερνιχ.

Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να γράψετε στο κενό αριστερά το γράμμα του δεδομένου της Β' στήλης που αντιστοιχεί στο δεδομένο της Α' στήλης. (Κάποια από τα δεδομένα της Β' στήλης περισσεύουν).

στήλη Α'	στήλη Β'
___ Αθανάσιος Τσακάλωφ	α. Θυσιάστηκε στη μονή του Σέκκου.
___ Παναγιώτης Σέκερης	β. Ονομάστηκε Γενικός Επίτροπος της Αρχής.
___ Γρηγόριος Δικαίος	γ. Υπήρξε ηγέτης των αγροτών της Βλαχίας.
___ Γεωργάκης Ολύμπιος	δ. Υπήρξε σημαντικός προεστός του Μωριά.
___ Αλέξανδρος Υψηλάντης	ε. Χρημάτισε Υπουργός των Εξωτερικών της Ρωσίας.
	στ. Αντικατέστησε το Νικόλαο Σκουφά στην Αρχή της Φιλικής Εταιρείας.
	ζ. Μετέπεισε τους συντηρητικούς προεστούς του Μωριά για την ανάγκη άμεσης επανάστασης του Γένους.
	η. Υπήρξε ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας.

Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων:

1. Ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας υπήρξαν οι ..... , ... , ... , και η ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας έγινε το ..... στην πόλη .....
2. Το έναυσμα του Επαναστατικού Αγώνα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες δόθηκε το ..... στην πόλη ..... από τον .....
3. Οι σπουδαιότερες μάχες των Φιλικών στη Μολδοβλαχία έγιναν στο ..... , στο ..... και είχαν ως συνέπεια .....
4. Ο ιερός Λόχος θυσιάστηκε στο .....

Ερώτηση διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό-λάθος» και σύντομης απάντησης

A. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετραγωνάκι.

	Σωστό Λάθος	
α) Ο τσάρος Αλέξανδρος έδωσε την άδεια να περάσει τουρκικός στρατός στη Μολδοβλαχία, επειδή ενέδωσε στις εχθρικές διαθέσεις των εταίρων του της Ιεράς Συμμαχίας.	☐	☐
β) Ο Ιωάννης Καποδίστριας αρνήθηκε την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας επειδή δεν πίστευε στην ορθότητα των σκοπών της.	☐	☐
γ) Ο Παπαφλέσσας υποσχέθηκε στους προκρίτους της Πελοποννήσου στη σύσκεψη της Βοστίτσας ότι αυτοί οι ίδιοι θα ανέλαμβαναν την διακυβέρνηση του μελλοντικού ελληνικού κράτους.	☐	☐
δ) Ο Κολοκοτρώνης υποστήριξε ότι ο Ναπολέων και η Γαλλική Επανάσταση προετοίμασαν τους Έλληνες για τον ξεσηκωμό τους.	☐	☐
ε) Οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας αρχικά στράφηκαν στον προσηλυτισμό των προεστών και του ανώτατου κλήρου.	☐	☐

B. Όσες από τις προτάσεις θεωρήσατε λανθασμένες, να τις αναδιατυπώσετε, ώστε να γίνουν σωστές και να αιτιολογήσετε το περιεχόμενό τους.

.....
.....
.....
.....
.....

Εργασία για το σχολείο

- α) Να ονομάσετε τα κράτη που ήταν υπεύθυνα για την τύχη των ηγεμονιών της Μολδαβίας και Βλαχίας.
- β) Να παρουσιάσετε τον τρόπο με τον οποία τα κράτη αυτά έλεγχαν τις παραπάνω ηγεμονίες.
- γ) Να συσχετίσετε το ειδικό πολιτικό καθεστώς των ηγεμονιών με την απόφαση έναρξης του Αγώνα στη Βόρεια Βαλκανική.

Εργασία για το σπίτι

- Να μελετήσετε προσεκτικά:
- α) το παράθεμα της σ. 78 του σχολικού σας βιβλίου με τα αποσπάσματα από τον μέγα Όρκο των Φιλικών.
  - β) τις διαδικασίες μύησης και τους βαθμούς των Φιλικών (βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ', σσ. 427-429)
- και να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:
1. α) Να αναλύσετε τα αποσπάσματα του Όρκου στα κύρια σημεία του.
β) Να χαρακτηρίσετε τον Όρκο ως προς το περιεχόμενό του.
γ) Να ερμηνεύσετε τη σκοπιμότητά του λαμβάνοντας υπόψη σας το πολιτικο-ιδεολογικό πλαίσιο της εποχής.
  2. Να επισημάνετε:
α) τις διαδικασίες μύησης των Φιλικών στους διάφορους βαθμούς και
β) τα κίνητρα που ώθησαν τους εμπνευστές της Φιλικής Εταιρείας να χρησιμοποιήσουν τελετουργικές διαδικασίες και ιεροτελεστίες μύησης στους διάφορους βαθμούς.

Εργασία για το σπίτι

– Να μελετήσετε προσεκτικά τα ερμηνευμένα αποσπάσματα:

- α) της «**Δημοκρατικής Κατήχησης**» (1797)
- β) της σάτιρας «**Ρωσσαγγλογάλλος**» (1805)
- γ) της «**Ελληνικής Νομαρχίας**» (1806)

που παρατίθενται στις σσ. 439-441 και 448 του τόμου ΙΑ΄ της *Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους* και να απαντήσετε στα παρακάτω:

1. Να προσδιορίσετε το ιδεολογικό υπόβαθρο και τους πολιτικούς προσανατολισμούς των συγγραφέων, όπως εμφανίζονται και στα τρία παραπάνω κείμενα του τέλους του 18^{ου} και των αρχών του 19^{ου} αιώνα.
2. Να συσχετίσετε το περιεχόμενο των παραπάνω κειμένων με τη συνειδητοποίηση των Ελλήνων για αυτοδύναμη εθνική αποκατάσταση σύμφωνα με τις αρχές της δημοκρατίας.

Βοήθημα: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΑ΄.

Εργασία για το σπίτι

– Να σκιαγραφήσετε την προσωπικότητα του Αλέξανδρου Υψηλάντη λαμβάνοντας υπόψη σας:

- α) την προκήρυξή του «**Μάχου υπέρ Πίστewς και Πατρίδος**»
- β) την όλη πολιτεία του πριν την ανάληψη της αρχηγίας της Φιλικής Εταιρείας και κατά τη διάρκειά της.

Βοήθημα: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΑ΄.

Συνθετική - Δημιουργική Εργασία

- Στη σελίδα 79 του σχολικού σας εγχειριδίου αναφέρεται ότι «*η θυσία των Ιερολοχιτών δεν δικαιώθηκε*».
- Με βάση το περιεχόμενο της φράσης αυτής να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:
- Ποιοι ήταν οι Ιερολοχίτες;
  - Πού και πώς θυσιάστηκαν;
  - Γιατί η θυσία τους δεν δικαιώθηκε;
  - Λαμβάνοντας υπόψη σας το περιεχόμενο των παρακάτω στροφών της Ωδής «**Στον Ιερό Λόχο**» του Ανδρέα Κάλβου και τον υψηλόφωνα τόνο της να εκθέσετε την άποψή σας για την ορθότητα ή όχι της παραπάνω φράσης.

στρ. γ´

*Ω γνήσια της Ελλάδος
τέκνα· ψυχαί που επέσατε
εις τον αγώνα ανδρείως,
τάγμα εκλεκτών Ηρώων,
καύχημα νέον.*

στρ. θ´

*Έλληνες, της πατρίδος
και των προγόνων άξιοι·
Έλληνες σεις, πώς ήθελεν
από σας προκριθείν
άδοξος τάφος;*

στρ. ιδ´

*και δακρυχέουσα θέλει
την ιεράν φιλήσειν
κόνιν, και ειπείν. Τον ένδοξον
λόχον, τέκνα, μιμήσατε,
λόχον Ηρώων.*

στρ. ε´

*Αλλ' αν τις απεθάνη
δια την πατρίδα, η μύρτος
είναι φύλλον ατίμητον,
και καλά τα κλαδιά
της κυπαρίσσου.*

στρ. ιγ´

*Αυτού αφ' ού την αρχαίαν
προφυρίδα, και σκήπτρον,
δώσωμεν της Ελλάδος,
θέλει φέρειν τα τέκνα της
πάσα μητέρα.*

Πηγή: Ανδρέα Κάλβου «Ωδαί», Κριτική έκδοση Filippo Maria Pontani, εκδ. «Ίκαρος», 1988, σ. 50-53.

